

A CAMBRIDGEI KORVIN-KÓDEX ÉS A TRINITY COLLEGE MAGYAR VONATKOZÁSÚ EGYÉB KÉZIRATAI.

(Egy melléklettel.)

A cambridgei Trinity College gazdag könyvtárának legérdekesebb magyar vonatkozású kéziratát a hazai szakirodalomban eddig még senki sem ismertette. GULYÁS a WEINBERGER összefoglaló munkájának ismertetésében egyszerűen fölemlíti, hogy WEINBERGER Csontosival szemben Cambridgeből is felsorol egy Korvin-kéziratot,¹ de bővebben nem tér ki e tárgyra. Ez a körülmény indította e sorok íróját, aki az 1906—1908. iskolai éveket Edinburghban töltötte, arra, hogy közvetlen szemlélet s a Trinity College kéziratanyagáról dr. JAMES készítette szakszerű leírás alapján² részletesebben szólnon e kéziratról, melynek címlapját a M. N. Múzeum számára készített fölvétel nyomán hasonmásban is bemutatjuk az olvasóknak.

A Korvin-kézirat száma JAMES új számozása szerint 1235., jelenlegi helyjelzése o.4.4. LIVIUS I—X. könyvét tartalmazza. A hártya magassága 32.9 cm., szélessége 23.6 cm., terjedelme 180 + 4 levél. JAMES szerint minden lapon 41 sor írás van, de ez csak általában igaz, mert mindjárt pl. a címlapon 1^a 43 sor, 1^b — 13^b 42 sor, 14⁴³, 15—16⁴², 17⁴³, 18—20⁴², 21—55⁴³, 56^a 44, 56^b — 70⁴³, 71—178^a 41, 178^b 16 sor van. Az írás XV. századi szép tiszta olasz írás. Két kéz munkája különböztethető meg, az első írta a 63^a l. 24-ik soráig, a második a 63^a l. 25-ik sorától kezdve. A különbség a két írás között elég könnyen észrevehető. Az első szkriptor *g* betűje egészen eltér a másodikétól. Az első a rövidítésekben a rövidítést a betű felett inkább egyszerű vízszintes vonással, míg a másik hullámvonallal

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1908 : 360. l.

² M. R. JAMES : The western manuscripts in the library of Trinity College Cambridge. 1900—1902. III : 251. l.

jelzi. A második a lapok alján a megnyújtható betűk néhányát ugyancsak megnyújtja (s, f, q), ezt az elsőnél nem igen találni. Az első sűrűbben is ír, mint a második. A *v*-t a második mindig a jobb szárból kiinduló cifrázattal látja el, míg az első mindig egyszerű, minden kacskaringó nélküli *v*-t ír. A második a fejezeteiket állandóan betűkkel írja ki: *tertium*, *quartum* etc., kivételt képez a liber X. cap. XII.

Javítást csak egy helyen találtam, de ezt sem a scriptor tette, hanem valószínű, ugyanaz a személy, aki a könyvtáblán levő, ALPHONSUS királyról szóló jegyzeteket írta, mert ahhoz az íráshoz hasonlít. A 6^b lapon, Lib. I. cap. III. végén a szövegben ez van: *nullas opes humanas armis romanis resistere posse*, ezt így javítja ki az ismeretlen: *Nullae opes humanae, armis Romanis resistere possunt*. A 41 soros lapokon az írás 14,5 cm. széles és 22,4 cm. magas, egy hasábos, szép, széles margóval, a fontos részek a margón rózsaszínnel vannak jelezve. Táblája eredeti préselt bőrkötés; a préselt díszítés különböző mintájú. Kettő a legjellegzetesebb: körben diczkoszorús, álló sas és dűlt négyszögben fénykoszorús galamb. Két rézkapocs hiányzik.

Az első lap alján látható MÁTYÁS király nagy gonddal festett cimere, koronával fedett négyelt pajzs, az 1. és 4. mezőben a vörös és ezüst pólyákkal, a 2. és 3. vörös mezőben az arany koronás cseh oroszlán látható, középen pedig a szívpaizs foglal helyet, amelyben kék mezőben arany ágon arany gyűrűt tartó fekete holló, a Hunyadiak családi cimere látható. Az egész gyönyörűen van festve és még teljesen ép. A cimere két oldalán M.—A. olvasható, mely a Matthias Augustus szokott rövidítése. A cimertől jobbra és balra virágkoszorú, melyben egy-egy angyal cimerepaizsot tart. A baloldali angyal kezében levő cimere a vörös mező két hullámos ezüst pólyával van átvágva. JAMES sem tudta meghatározni, hogy kié. A jobb oldali angyal kezében levő cimere annyira ki van vakarva, hogy nem lehet rekonstruálni.

A címlapon az írást vörös, zöld és kék alapon, fehér kacskaringós vonalakkal álló keret szegélyezi, egy jobbra forduló, páncélos, dús hajzatú, csupasz képű ifjú pedig kezdőbetűt alkot. Ezzel átellen-

ben a jobb oldali margóra ragasztva van a Trinity College exlibrisze, a kollégium híres jelmondatával *Virtus vera nobilitas*.

A címlapot megelőző üres lapon ez az epigramma olvasható:

«Epitaiium Mathie nouissimi Ungarorum regis.
Mathias iaceo rex. hac sub mole sepultus
Testatur uires Austria uicta meas.
Terror eram mundo, metuit me cesar uterque
Mors potuit tantum sola nocere mihi.»

A könyvtáblára ragasztott őrlapon a következő írások vannak:

Mahira (?) / Hieronymus Lampertus Greyphenstein. / De Buebenhoffen. / Lectioni Titi Livii qua[m]vel maxime Aragoniae rex / Alphonsus demulcebat cu[m] aliquando tubicines obstreperint, / abigi eos (quamvis Musicae peritissimos) iussit, iam / velut multo... .., qua[m] ipsoru[m] harmoniam auditorus.

Ezalatt: יהוה אלהים צדק באמונתו יחיה

A végén, a kötéstáblán, a baloldalon egy cimberpaizs durva részlete látható és mellette:

Nobilis ac strenuissimus dominus eques Johannes Caspar de Bübenhoffen donauit propter suam in me benivolentiam michi hunc e[ximi]um et elegantissimum librum anno 1496 die 4^a mensis Octobris marescalatus sui officio sub sigillo Ill^{mi}, ducis eberhardi de wirttemberg et W[al]deck.²

Van továbbá egy igen rossz írással írt szöveg, melyet JAMES-szel együtt így olvasok:

Liber iste spectat (?) nunc (?) ad filium legitimum eiusdem de Greifen... qui nominatur hieronymus.

Obiit autem die... anno 1552.³

¹ MANDELKERN konkordanciája szerint ez az idézet HABAKUK 24-ből való.

² WEINBERGER, aki különben nem egész pontosan közli JAMES katalógusából a fenti leírást (id. m. 24. l.) megjegyzi BÜBENHOFFEN-ről: «1496 Haupt der Ritterschaft am Neckar».

³ JAMES a katalógus szerint 1532-t olvas, de ez lehet a katalógusban sajtóhiba is.

Nobilis d^{ns} ad Greyfenstain d. d. Nobili D^{no} Jo. Mel. de Buebenhofen¹ 1550.²

Van még két gondosan kivakart beírás is. A 16^b lapon van ez a név: René du four. A 17^a lapon: Marie de la haize.

A cím vörös nagy betűkkel:

TITI LIVII PATAVINI VIRI CLARISSIMI HISTORIOGRAPHI
DE URBIS ROMAE ORIGINE LIBER PRIMUS INCIPIT I. I.

FACTURUSNE OPERE PRETIUM³ XIII. cap. a.

Liber II.	XVII capitula	19 ^b
III.	XV ⁴	38 ^b
IV.	duodecim	60
V.	Capitulum Decimum Quintum	...	80
VI.	Cpm Decm.	98 ^b
VII.	Captm Dec. Quartum	113 ^b
VIII.	C. Undecimum	128 ^b
IX.	Quartum Decimum	143
X.	Cap. XII.	161

A 178^b lapon végződik: supplicatio habita est.

A 179. és 180. lap üres.

Mindenik liber vörös, kék és zöld alapon, fehér ágmunkával készített, szép iniciáléval kezdődik, melyet fehér pettyek díszítenek. A fejezetek kék vagy vörös nagybetűvel kezdődnek.

Ami a kézirat eredetét illeti, a Trinity College könyvtárába, JAMES előszava szerint, Roger GALE-től (1672—1744.) jutott 1738-ban, aki Thomas GALE (1635?—1702) könyveit örökölte.⁵

Thomas GALE Londonban gyűjtötte értékes kézirateit; ide hozták össze Európa minden részéből ügyes ügynökök a régi iratokat, hogy aztán jó pénzért túladhassanak rajtok. Hogy épen

¹ WEINBERGER szerint id. m. id. I. Jo. Mel. de Buebenhofen, Jo. Caspar fia 1548-ban Dekan und Vikar zu Costnit«z».

² JAMES szerint 1530.

³ Az F-t a jelzett páncélos ifjú alkotja, a Facturus arannyal, a többi barna tintával írva.

⁴ Tévedésből XIII. kétszer van és XIII. hiányzik.

⁵ L. a. két GALE-ről Dictionary of National Biography. Vol. XX.

ezt az iratot kitől vette, nem tudjuk s így nem tudjuk egyelőre azt sem, hogy 1550-től hol volt a XVII. század végéig.

LIVIVUS több példányban is megvolt MÁTYÁS könyvtárában. WEINBERGER a biztos Korvinák között ötöt sorol föl.¹ A cambridgei az egyszerűbb kiállításúak közé tartozik.

A Nagybritániában lévő ismert Korvinák száma e cambridgeivel együtt most már öt: 1. a British Múzeumban van egy HORATIUS kézirat.² A Sir Thomas PHILIPPS-féle könyvtárban Cheltenham-ben 2. CYPRIANUS, 3. LIVIVUS kézirat.³ 4. Evangelium, Lord LEICESTER holkham-halli (Norfolk) könyvtárában.⁴ 5. A Trinity College LIVIVUS kódexe.

Ehhez közlöm még az oxfordi Bodleian egy kéziratának leírását, amely ha tényleg MÁTYÁSÉ volt, mint azt COXE gyanítja, az Angliában őrzött Korvinák száma 6-ra emelkednék. COXE a kódexet így írja le: *Membranaceus, in 4-to minori ff. 57. sec. XV.; olim [Matthiae I.?] regis Hungariae, cuius arma gentilitia in fronte videntur.*

1. «Liber Sancti Albani sive vita S. Albani Imperatoris filii, ab Hungariae rege quodam in filium adoptato, fol. 1.

Incip. «Erat olim in partibus Aquilonis homo quidam potens et nobilis, qui et gloria praeminebat suorum splendore natalium.» De vita isto mentio facta est ab Canisio in *Thes. monum. eccl.* 1725. tom. IV. p. 145, ubi agit de S. Albani Moguntiensis martyrio.

2. Augustini ad Cyrillum epistola, cum Cyrilli ad Augustinum responsione, de Hieronymo, fol. 19^b.

Desinit Cyrilli epist. ab «Hieronymi iam promissa» in edit. *Bened.* tom. V. col. 489. l. 13.

Sequuntur in codice «Sequerentur alia miracula gloriosissimi

¹ L. id. m. a. 2. (Berlin), 37. (Cambridge), 38. (Cheltenham), 119. (Bécs), 132. (Bécs) számú kéziratokat.

² L. Magyar Könyvszemle 1896. 1—8. l.

³ L. Magyar Könyvszemle 1889. 366—7. l. 1890. 321 l. 1891. 333. l. 1897. 413—414. l.

⁴ L. *Les Manuscrits à peintures de la Bibliothèque de Lord LEICESTER à Holkham Hall, Norfolk.* Par Léon DOREZ. Paris 1908. 97—98. l. Magyar ismeretét Dr. GULYÁS Páltól: Magyar Könyvszemle 1908. 198—200. l.

Hieronymi sed ad presens predicta sufficient. Finit responsio Cyrilli ad Augustinum.»

3. Urbani Papae V. versus decem heroici mittentis «Imperatori [Graecorum] unum Agnus Dei».

Inc. fol. 56. «Balsamus et munda. Cera cum crismatus und.»

In fine, «Deo gratias Amen; m. cccc.lxi.»

Subiecit manus recentior versus quindecim, qui incip. «Ex re res verum descendunt bina coacta.»¹

Akinek több alkalma és ideje lesz a helyszínén a tanulmányozásra, az majd el fogja dönteni, hogy ez a kézirat tényleg besorozható-e a Korvinák közé.²

A Trinity kéziratok közül magyar vonatkozásuknál fogva a következők érdemelnek még említést: A 974. számú 1621-ből való angol kézirat, mely CAPISTRANUS jövendöléseit tartalmazza egy 50 évvel azelőtt megjelent holland szövegből fordítva.

A 638. számú kézirat I. 121^b—127^a lapokon Erdély leírását tartalmazza: *Descrittione della Transilvania di Pietro Busto Bresciano*. Kezdődik: 'La Transilvania è di figura...' végződik 'a destrutione de nostri crudelissimi nemici'. A többnyire olasz nyelvű okmánygyűjtemény darabjai között van még egy másik magyar

¹ Catalogi Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae Pars tertia. Oxonii MDCCCLIV. p. 290.

² Itt említem meg, hogy a Bodleianban van egy kézirat, mely Nagy LAJOS királyunké volt. Én a kéziratban levő cédulakatalogus alapján jöttem rá, mert a COXE által kiadott Catalogus (Pars II. Oxonii 1852.) nem említi, bár a legutolsó helyen leírja a Magdalena Hall kézirateit. Egy régebbi katalogus: Catalogus Librorum Manuscriptorum Angliae et Hiberniae, Oxoniae 1697. Tom. I. Part. II. p. 84., így írja le: 2514. 3. Aristotelis Secretum Secretorum Lat. membran. 4. A Magdalena Hall többi kéziratával együtt került ez is, letétkép, a Bodleianba, ahol most E. N. 2. jelzés alatt található. A kéziratban a provenientiára nézve csak ez a bejegyzés található: Ex dono Edmundi Hall Art. Mag. & Coll. Pemb. Socii. 66 levél, újkori egyszerű bőrkötésben. A címlapon felül aranykoronás alak tart jobb kezében kormánypálcát, bal kezében meg aranykoronás és struccollas oromdiszű pajzsot. A pajzs harántosztott, a felső mező kék, az alsó fekete. Alul három különálló cimere látható: 1. az apostoli kereszt vörös mezőben, 2. a magyar pólyák és az Anjou liliom, 3. vörös mezőben a lengyel sas. Alatta ez a felírás: Liber Aulae Mag. Oxon. 1658.

vonatkozású is a 81. lapon, a BÁTHORYAKRÓL szóló levél: *Del Cagliani Lettere de Sigismundi Battori Al Serenissimo Massimiliano d'Austria*. A levél kelte: Claudiopoli 22. Augusti 1598, kezdődik: „Multis et arduis de causis incitatus praesentim singulari promptitudine...”, végződik „...felicia omnia precor”.

Az 1383. számú kézirat¹ annyiban érdekel bennünket, hogy egykor híres hazánkfia, SAMBUCUS tulajdona volt. Az előző lapon t. i. ez olvasható: „Dno Joach. Camerario dd. Joan. SambucusViennae”²

CAMERARIUST 1568-ban II. MIKSA császár Bécsbe hívatta, hogy vele főleg a vallásegyesülésről tanácskozzék, felajánlotta neki, hogy maradjon Bécsben, de CAMERARIUS korára hivatkozva megköszönte az ajánlatot s Lipcsébe tért vissza.³ SAMBUCUS, a császár udvari orvosa, bizonyosan e kirándulás alkalmával találkozott a híres filologussal, akit e könyvvel ajándékozott meg.

Az 1621. számú kéziratban, mely több művet foglal magában, megvan VITÉZ JÁNOS nagyváradi püspök két beszéde, melyeket III. FRIGYES előtt tartott a törökök ellen. Cím a kolofon szerint:

3. Oratio habita in nova Civitate coram Imperatore Friderico Tercio pro facto Turchorum, per Johannem Episcopum Varadensem, Ecclesiae Cancellarium, tunc unum ex oratoribus Regis et Regni Hungariae, Vicesima tertia Marcii Anno domini Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo quinto.

Kezdődik: „Pulsatis merore publico animis...”, végződik: „tecum una quiescant in pace”.

4. Replicatio facta per eundem comitem eodem loco et anno ejusdem quinta die post precedentem oracionem, hoc est, vicesima septima mensis ejusdem.

Kezdődik: „Serenissime princeps et excellentissime Imperator...”.

Végződik: „...et sollicitudinis condimento peragetur”.

PONGRÁ CZ JÓZSEF.

¹ Βησσαρίωνος καρδηγάλεως τοῦ τῶν τοῦσκλων περὶ τοῦ τῆς ἰερᾶς εὐχαριστίας μυστηρίου καὶ ὡς τοῖς τοῦ κυρίου ῥήμασι μάλιστα τελειοῦται τί καὶ ἱερουργεῖται 42 + 2. I. XVI. századbeli tiszta, olvasható írás.

² JAMES catalogusában III. 394. l. sajtóhiba folytán Virmae olvasható.

³ V. ö. ERSCH-GRUBER Allgemeine Encyclopädie XV: 15—17.